

ישראל וטרור המתאבדים

נחמן טל

החמאס – אבי ההתאבדויות

מיד לאחר הקמתה בדצמבר 1987, ימים ספורים לאחר פרוץ האינתיפאדה הקודמת, אימצה תנועת החמאס את הג'יהאד נגד ישראל כבסיס העיקרי לקיומה. באמנה מאוגוסט 1988 קבעה התנועה: "הג'יהאד הוא דרכה, והמוות למען אללה הוא הנשגב בשאיפותיה". למען הסר ספק, שבה וקבעה תנועת החמאס באמנה, כי השתתפות בג'יהאד לשחרור פלשתינן הוא חובה אישית ("פרד-עין") המוטלת על כל מוסלמי כאשר אויב גוזל פיסת אדמה מוסלמית. "לנוכח שוד פלשתינן בידי היהודים, אין מנוס מהנפת דגל הג'יהאד", נאמר עוד באמנה.

החתימה על הסכמי אוסלו על ידי ישראל ואש"ף בווינגטון, ב-13 בספטמבר 1993, הציבה בפני הנהגת החמאס את האתגר הקשה ביותר מאז הקמתה. תנועת החמאס נדרשה לבחור בין נאמנות לאידיאולוגיה הדוחה על הסף פיוס ושלוש עם ישראל לבין הצורך לנקוט עמדה מעשית, שתמנע את אובדן התמיכה העממית בתנועה. זאת, למול התמיכה הכוללת בקרב הציבור הפלשתיני – אז – להסכמי אוסלו.

ההתלבטות הפנימית בחמאס הובילה לניסיון לסכל את הסכמי אוסלו באמצעות הקמת ברית עם תשעה אירגונים פלשתיניים נוספים, שהתנגדו אף הם להכרה בישראל. במקביל החליטה תנועת חמאס להגביר את הטרור נגד ישראל.

ואולם, הברית האופוזיציונית ליו"ר הרשות הפלשתינית, יאסר ערפאת, לא החזיקה מעמד זמן רב. המחלוקות היו רבות מדי והאירגונים התקשו לגשר על הפערים ביניהם ולמצוא מכנה משותף מינימלי בין המרקסיזם של החזית העממית לשחרור פלשתינן לבין הפונדמנטליזם האיסלאמי של החמאס.

לפיכך החליטה הנהגת החמאס להתרכז בביצוע פעולות טרור ולהגביר את עוצמתן. בהערכת מצב שקיימה, הגיעה הנהגת התנועה למסקנה, שהאמצעים שנקטו עד כה לא היו מספיקים כדי לעצור את הסכמי אוסלו, שצברו תמיכה בקרב הציבור הפלשתיני, ועל כן יש לעשות מאמץ מיוחד לשנות את המצב.

בתוך כך החליטה תנועת החמאס בשלהי 1993 – ראשית 1994 להעלות את מלחמת הקודש נגד ישראל מרמה של מסירות הנפש ("ג'יהאד") לרמה של מסירת הנפש ("אסתשהאד"). מטרת השינוי: לגרום אבדות כבדות בנפש בישראל מתוך הנחה, שהדבר יביא לשיבוש החיים במדינה ולקריסת ההסכם עם הפלשתינים. כך החל העידן של טרור המתאבדים – נשק אכזרי וקטלני, שהשימוש בו קל וההגנה מפניו קשה מאוד.

מאמר זה מתבסס על הרצאה שניתנה בערב זיכרון לאלוף חיים הרצוג, ב-7 באפריל 2002, באתר ההנצחה של קהילת המודיעין.

האיסלאם והתאבדות

על אף שאין היום גוף עליון באיסלאם הפוסק הלכות עבור כלל המוסלמים, מקובל וידוע, כי התאבדות על רקע אישי אסורה על פי חוקי האיסלאם ומותרת רק במסגרת ג'יהאד.

יתר על כן: המימסדים האיסלאמיים הרשמיים במדינות השונות נחשבים בעיני התנועות האיסלאמיות הקיצוניות כמשרתי המשטרים הרקובים שסטו, לשיטתם, מהאיסלאם הטהור ועל כן יש לסלקם.

לכן גם המופתי של אוניברסיטת אל-אזהר בקהיר, שהיא האוטוריטה הבכירה בעולם המוסלמי, לא יצליח לפרסם פסק הלכה גורף, שיהיה בו כדי להפסיק את הוויכוחים בעד התאבדות ונגדה, באופן שיהיה בו כדי לחייב את כל המוסלמים. במצב זה מינו לעצמם תנועות ואירגונים איסלאמיים שונים מנהיגים רוחניים, שיפסקו הלכות עבורם.

בהקשר של טרור מתאבדים נגד ישראל, ראוי לאזכר דרשה שנשא אחד מגדולי הפוסקים הסוניים בעולם המוסלמי, שייח' יוסף אל-קרדאווי במארכ 1996, אשר הועברה בשידור ישיר בטלוויזיה של קטאר. בדרשתו קבע אל-קרדאווי, כי טרור המתאבדים שהפעילה תנועת החמאס בירושלים, באשקלון ובתל-אביב בסוף פברואר וראשית מארכ 1996 – פעולות שבהן נהרגו עשרות ישראלים – נחשבות "ג'יהאד למען אלה" ולא טרור. לדברי אל-קרדאווי, המתאבדים שנהרגו בהן פעלו כדי "להגן על האדמה והכבוד נגד הישראלים שגזלו את פלסטין". לפיכך, אין הם מתאבדים אלא שאהידים ("קדושים") שנפלו בג'יהאד. דרשה זו הפכה לפסק הלכה שהתיר את פעולות ההתאבדות. פסקי הלכה דומים פורסמו גם לפני דרשתו של אל-קרדאווי ואחריה.

ב-6 במארכ 1995 התבטא מנהיג החמאס, שייח' אחמד יאסין, כי בכל מקרה שמתאבד קיבל את ברכתו של שייח' מוסלמי מוסמך, אין הוא מתאבד על רקע אישי, אלא שאהיד שנפל בג'יהאד.

כרוניקה של התאבדויות – מאפיינים ומגמות

פיגוע ההתאבדות הראשון בוצע ב-16 באפריל 1993 סמוך למחולה שבבקעת הירדן, כאשר מחבל פוצץ את עצמו במכונית תופת. באירוע

מנהיג החמאס, שייח' אחמד יאסין: בכל מקרה שמתאבד קיבל את ברכתו של שייח' מוסלמי מוסמך, אין הוא מתאבד על רקע אישי, אלא שאהיד שנפל בג'יהאד

זה נהרג אזרח ישראלי אחד ושבעה נפצעו. פרט לפיגוע זה, כל פעולות ההתאבדות בוצעו אחרי חתימת הסכם אוסלו, ובמהלך אינתיפאדת אל-אקצה.

פיגועי ההתאבדות בשנים 1993-1996 בוצעו בשלושה גלים עיקריים. הגל הראשון בא בתגובה להסכם אוסלו (בספטמבר 1993); הגל השני בוצע בתגובה לטבח במערת המכפלה (בפברואר 1994); ואילו הגל השלישי בא בתגובה להתנקשות בחייו של "המהנדס", יחיא עייאש (בינואר 1996).

גל שלישי זה היה הקצר והאכזרי ביותר,

ובמהלכו בוצעו שני פיגועים קטלניים באוטובוסים של קו 18 של "אגד" בירושלים וכן הפיגוע בחזית קניון "דיזינגוף סנטר" בתל-אביב. בפיגוע הראשון – בקו 18 של אגד בירושלים – שבוצע ב-25 בפברואר 1996, נהרגו 25 בני אדם. בפיגוע השני, גם הוא בקו 18 בירושלים, ב-3 במארכ 1996, נהרגו 17 ומתוכם 8 עובדים זרים. בפיגוע השלישי, ב-4 במארכ 1996, בחזית בניין הדיזינגוף סנטר נהרגו 13 איש ובתוכם בני נוער רבים. אחרי הפיגועים הקטלניים הללו – בפברואר ובמארכ 1996 – ובהשפעת הלחץ הכבד שהופעל על ערפאת, קיבל יו"ר הרשות הפלשתינית לראשונה החלטה אסטרטגית למחוץ את החמאס ואת הג'יהאד האיסלאמי. התוצאה: מאות אנשי חמאס וג'יהאד נעצרו בידי מנגנוני הביטחון הפלשתיניים וכלי נשק רבים נתפסו; המסגדים, שנשלטו בידי האירגונים האיסלאמיים, נתפסו על ידי הרשות הפלשתינית. בתוך כך נפגעה גם תשתית "הדעווה" – התשתית האזרחית-חינוכית-כלכלית של החמאס.

בשנים 1998-2000, עד פרוץ אינתיפאדת אל-אקצה, חלה ירידה משמעותית במספר פיגועי ההתאבדות. הדבר נבע הן מפעילות סיכול של זרועות הביטחון בישראל והן מפעולות סיכול של מנגנוני הביטחון של הרשות הפלשתינית. הפעולה המקבילה – ולעתים המשותפת – שיתקה למעשה את הפעילות הצבאית של החמאס והג'יהאד האיסלאמי, בעיקר ברצועת עזה.

עם פרוץ אינתיפאדת אל-אקצה, ב-29 בספטמבר 2000, חודש גל פיגועי ההתאבדות ותפח למימדים חסרי תקדים עד אז. קצב הפיגועים גבר במיוחד לאחר מארכ 2001.

עצמית", להבדיל מן המתאבדים המפוצצים את עצמם באמצעות מטען שאותו הם נושאים איתם.

מתאבדי תנזים

תופעה חדשה נוספת שבאה לביטוי באינתיפאדת אל-אקצה, היא הצטרפותם של אנשי מנגנוני הביטחון הפלשתינים לביצוע פיגועי התאבדות. תופעה זו, שהחלה בחודשים האחרונים, מצביעה על הידוק הקשר בין פעילי מנגנוני הביטחון של הרשות לבין אירגוני החמאס והג'יהאד האיסלאמי לצורך ביצוע פיגועי טרור.

תשתית החמאס בשומרון, במיוחד זו שבשכם, גייסה והפעילה מתאבדים רבים. מרכז הג'יהאד האיסלאמי בשומרון נמצא בג'נין. מרכז זה היה אחראי לכל פיגועי ההתאבדות של האירגון, שבוצעו רובם ככולם בתחומי "הקו הירוק", בעיקר בשרון. הזרועות של אירגונים אלה ברצועת עזה לא הצליחו להחדיר מחבלים לתחומי הקו הירוק ואנשיהם התאבדו בפיגועים שבוצעו בתוך הרצועה.

בעבר נמנע הפת"ח לחלוטין מליטול חלק בפיגועי התאבדות. אולם עם החרפת העימות הנוכחי, הוסר הטאבו. במארס 2002 ביצע הפת"ח חמישה פיגועי התאבדות מתוך 12 הפיגועים שבוצעו באותו חודש.

נשים מתאבדות

דפוס שנוסף בתקופה האחרונה הוא נשים מתאבדות. עד כה זוהו חמש נשים כאלה, שכולן נמנו על הפת"ח.

המתאבדת הראשונה, ופא' אדריס, ממחנה הפליטים אל-עמרי שליד רמאללה, התפוצצה ב-27 בינואר 2001 ברחוב יפו

הפת"ח, החמאס והג'יהאד האיסלאמי).

פיגועי ירי

באמצע 2001 הסתמנה מגמה של פיגועי ירי נועזים בריכוזי אוכלוסייה ישראלים: בערים, בתחומי "הקו הירוק", בהתנחלויות וכן במוצבי צה"ל. בפיגועי הירי בולט חלקם של אירגוני הטרור החילוניים כמו תנזים/פת"ח. עד כה (אפריל 2002) בוצעו 33 פיגועי ירי שבהם נהרגו 60 ישראלים ונפצעו 358. פיגועי הירי תוכננו כפיגוע התאבדות.

פיגועי ההתאבדות זוכים לתמיכה ולאהדה רבה בחברה הפלשתינית ונתפסים כאמצעי לגיטימי ומכובד. סקרי דעת קהל מצביעים באחרונה על תמיכה של קרוב ל-90% בפיגועי התאבדות

המבצעים ראו עצמם כמתאבדים והכינו צוואות לפני יציאתם למשימה. רוב הצוואות צולמו בווידיאו ומיעוטן הועלה על הכתב, בדיוק באופן שבו נהגו המתאבדים המתפוצצים. מבצעי פיגועי הירי לא תכננו אמצעי מילוט, שכן הסיכויים להיחלץ בחיים מפיגוע כזה נמוכים ביותר. בטרמינולוגיה הפלסטינית מכונים פיגועי הירי "עמליאת אסתשהאדיה" כלומר "פעולות הקרבה עצמית", המינוח המקובל לכלל פעולות ההתאבדות. בטרמינולוגיה הישראלית מכונים פיגועים אלה "פיגועי ירי במאפייני הקרבה

במועד הזה הבינו הפלשתינים, שמספר הנפגעים בצד הישראלי קטן ביחס למספר הנפגעים שלהם, ולכן החליטו להעביר את הטרור לתוך תחומי "הקו הירוק". לא חלף שבוע ללא פיגוע התאבדות. לעתים בוצעו גם שניים או שלושה פיגועים כאלה בתוך שבוע. פיגועי ההתאבדות הקשים בארצות-הברית ב-11 בספטמבר 2001, והזעם העולמי נגד טרור באשר הוא, שהתעורר בעקבותיהם, הביאו להפסקה זמנית בביצוע פיגועי התאבדות בישראל, שנמשכה עד סוף אוקטובר 2001.

הרשות הפלשתינית אף הכריזה על הפסקת אש והצליחה להגיע להסכם עם החמאס על הימנעות מביצוע פיגועים כאלה. תרם לכך לחץ של מדינות ערב, שתבעו הן מהרשות והן מהחמאס להימנע מפיגועי התאבדות לפחות בתחומי "הקו הירוק". תנועת החמאס ראתה בכך הפסקה זמנית, ואכן פיגועי ההתאבדות חודשו בסוף אוקטובר.

אנשי חמאס עומדים מאחורי הפיגועים הקטלניים ביותר. אנשי התנועה ביצעו את הפיגוע במלון "פארק" בנתניה, בערב פסח תשס"ב, ה-27 באפריל 2002, שבו נהרגו 29 ישראלים ובמסעדת "מצה" בחיפה, ב-31 במארס 2002, שם נהרגו 15 איש ואישה. הדבר נובע מכך שתנועת חמאס מקפידה יותר מהתנועות האחרות בבחירת המועמדים לביצוע הפיגועים ומעניקה להם הכשרה טובה יותר.

מאז החל "עידן המתאבדים", באפריל 1993, זוהו 149 מתאבדים – 102 מהם הופעלו במסגרת אינתיפאדת אל-אקצה, לאחר ספטמבר 2000. המתאבדים נשלחו על ידי חמישה אירגונים: החמאס, הג'יהאד האיסלאמי, החזית העממית לשחרור פלשתיין, הפת"ח וההתנגדות העממית (קואליציה של

הגורמים והמניעים לפיגועי ההתאבדות

המניע האידיאולוגי-דתי היה ועודו המניע העיקרי לביצוע פיגועי התאבדות נגד ישראלים ויהודים. בהקשר זה ראוי לזכור, שההיבטים הלאומיים והדתיים היו תמיד שלובים זה בזה מאז כמה מדינת ישראל – ואף קודם לכן. במהלך אינתיפאדת אל-אקצה – בניגוד לדעתה של הנהגת הרשות הפלשתינית, – השואפת להקים מדינה פלשתינית חילונית – התגבר והתחזק הגוון הדתי של הציבור הפלשתיני, בעיקר עם גבור השנאה ליהודים כיהודים. פלשתינים דתיים וחילוניים נשמעים ונראים בהפגנות ובהלוויות כשהם זועקים קריאות גנאי ליהודים ולישראל, כשחלקן לקוח מההיסטוריה האיסלאמית הקדומה. חלק מן המתאבדים עברו הכשרה דתית שבאמצעותה חיזקו בקרבם את האמונה, כי ההקרבה העצמית ("אסתשהאד") נגד יהודים היא מעשה הקרבה עילאי במסגרת הג'יהאד, במיוחד בתקופת העימות המזוין הנוכחי. נאמר להם, כי הם עומדים להצטרף לפנתיאון של גדולי וגיבורי האיסלאם, שם נמצאים וממתנינים להם הנביא מוחמד, סלאח א-דין אל איובי, עז א-דין אל-קסאם וגיבורים אחרים. כך יהפכו המתאבדים ל"שאהידים" שמקומם מובטח בגן-העדן. למעשה, בזכות הקרבתם גם בני משפחתם יזכו להגיע לגן-העדן. ההכשרה הדתית נעשית על ידי איש דת כריזמטי, המפעיל את השפעתו על המתאבד. יהיה זה מוגזם לכנות את התהליך "שטיפת מוח", אך בהחלט מדובר ב"הלהבה" של המתאבד. ערב היציאה לפעולה מבצע המתאבד, על פי הנחיות מדריכו, פעולות של היטהרות המתבטאות בגילוח זקנו ובהחזר

המקומית. אין הוא תואם כלל את המאפיינים המוכרים של המתאבדים.

במעשהו ניתן לראות תוצאה של ההקצנה הלאומנית בקרב ערביי ישראל והתגברות תמיכתם במאבק המזוין של הפלשתינים תושבי השטחים.

במקרה אחר הקשור בערבים ישראלים היו מעורבים שלושה צעירים תושבי אום אל-פאחם, חברי הפלג הצפוני הקיצוני של התנועה האיסלאמית בראשות שיח' ראיד צלאח,

טרור המתאבדים מופעל במסגרת התפישה האיסלאמית הפונדמנטליסטית שלפיה המאבק בין האיסלאם לבין היהדות הוא מאבק נצחי, שיסתיים רק כאשר המוסלמים יביסו את יריביהם

שהביעו נכונות ליטול חלק בפעולות התאבדות. השלושה, מחמד מחמיד, עבדאללה מעלואני ועלי מנאסרה, גויסו לחמאס באפריל 2001 באוניברסיטת א-נג'אח בשכם על ידי פעיל התנועה עלי שואהנה. המגייס סיכם עם השלושה על ביצוע שורה של פיגועים ובהם חטיפת חיילים ופיגועי התאבדות. אחד מהשלושה עמד לבצע פעולת התאבדות בבנק הפועלים בחדרה באוגוסט 2001. הוא וחבריו נעצרו ב-18 באוגוסט 2001 על ידי שירות הביטחון הכללי יום לפני שעמדו לבצע את הפיגוע בחדרה.

בירושלים. היא שוגרה למשימה על ידי פעיל תנזים.

ב-27 בפברואר 2002 פוצצה עצמה דארין אבו-עאישה ליד מחסום "מכבים" וגרמה לפציעתם של שלושה שוטרי מג"ב.

ב-29 מרס 2002 התאבדה ב"שופרסל" בקריית-היובל בירושלים אית אל-אחרס בת 18 ממחנה הפליטים דהיישה. היא שוגרה למשימה על ידי פת"ח/תנזים.

המתאבדת הרביעית, ענדליב טקטקה מבית-לחם, פוצצה עצמה בשוק מחנה יהודה בירושלים ב-12 באפריל 2002, ואילו המתאבדת החמישית, שפאא אלקודסי מטול-כרם, נעצרה בדרכה למשימת ההתאבדות.

בשיחה שקיימתי עם מנהיג החמאס שיח' יאסין בכלא אשמורת, ב-6 במארס 1995, אמר השיח', כי האיסלאם איננו משתף נשים בפעולות הקרבה ("אסתשהאד"). ואולם בראיון לטלוויזיה של אבו-דבי, שניתן ב-25 במארס 2002, טען יאסין, כי בעימות הנוכחי יכולה אשה לבצע פעולת התאבדות (בלשונו: "אסתשהאד"). נראה, שאין ליאסין שום קושי להתאים את פסקי ההלכה שלו לצרכים ולנסיבות.

ערבים ישראלים

באינתיפאדת אל-אקצה בוצע פיגוע ההתאבדות הראשון על ידי ערביי ישראלי. שאכר חבישי, בן 48, תושב הכפר אבו-סנאן, פוצץ את עצמו בתחנת הרכבת בנהריה וגרם להריגתם של שלושה ישראלים ולפציעתם של 30.

חבישי הוא המתאבד המבוגר מכל האחרים, נשוי ואב לילדים. הוא היה איש ציבור בכפרו והתמודד על ראשות המועצה

במהלך אינתיפאדת אל-אקצה. הסיכול בוצע בשלבי הכנה סופיים, וגם כאשר המתאבדים היו כבר בדרכם לביצוע משימתם.

מודיעין יעיל מאפשר לישראל להפעיל במקרים רבים "סיכול ממוקד" שיפגע במפקדי הטרור, בשולחיהם של המתאבדים, במדריכיהם וב"מהנדסים" המרכיבים את מטעני הנפץ. בנוסף לכך מתבצע גילוי וחיסול המעבדות המכנינות את החומרים הללו.

הסיכול והמניעה מהווים הישג מדהים, אם ננסה להעריך מה היה קורה אילו עשרות פיגועי התאבדות שנמנעו היו מוצאים אל הפועל. ההישג גדול במיוחד נוכח הקושי העצום להפעיל סוכנים בקרב האירגונים האיסלאמיים. למרות זאת, לעתים נראה, כי ההישג מתגמד נוכח מספר האבדות הכבד בצד הישראלי.

פעולה נוספת שיש לבצע במסגרת המלחמה בטרור המתאבדים היא הידוק האבטחה והפיקוח בקווי התפר, במרכזי הבילוי, במוסדות חינוך, באמצעי התחבורה ואף בחוצות הערים והיישובים. גם מערכת זו, אף שאין היא מושלמת, עשויה לתרום את חלקה בסיכול פיגועי התאבדות ובמניעתם.

בהקשר זה יש לציין שאירגוני הטרור – החמאס והג'יהאד האיסלאמי – נכשלו בהחדרת מתאבדים מתחום רצועת עזה לשטח ישראל בשל הגדר המקיפה את הרצועה. היו ניסיונות שהסתיימו בהריגת המחבלים על הגדר, ומפאת הקושי בחצייה התפוצצו יותר מעשרה מתאבדים בתחומי הרצועה.

ברור, כי קיים צורך מיידי להקים חיץ ביטחוני בקו התפר שבין ישראל לגדה המערבית. יש להתחיל בהקמת החיץ באזורים כמו בשיפולי הגלבוע והשרון. לא ניתן להילחם

מהקלות המדהימה שבה הצליחו אירגוני הטרור האיסלאמיים לגייס מתנדבים.

מה ניתן לעשות?

האם אפשר בכלל להרתיע אנשים המוכנים למות כדי לגרום למותם של אחרים, שנואי נפשם? דומה שאין שאלה המטרידה יותר את מערכות הביטחון של ישראל וארצות-הברית בימים אלה.

המרכיב הראשון, העיקרי והחשוב ביותר

הנהגת החמאס ומנהיגה, השייח' יאסין, סבורים כי פיגועי ההתאבדות יביאו בסופו של דבר לחורבנה של מדינת ישראל

הוא המודיעין. המתאבדים אינם פועלים בחלל ריק. כולם נמנים עם אירגוני טרור ממוסדים: החמאס, הג'יהאד האיסלאמי, ובאחרונה גם פת"ח/תנוים ואף החזית העממית. בקרב האירגונים האלו קיימת התשתית המאותרת את המתאבדים, מגייסת אותם, מכינה אותם למשימתם, מצידדת אותם ומסיעה אותם לזירת הפעולה. זוהי מערכת של בני אדם, שמודיעין יעיל מסוגל לאסוף עליהם מידע רב ונקודתי.

שירות הביטחון הכללי והזרועות האחרות של מערכת הביטחון הצליחו לסכל ולמנוע ביצוע של עשרות פיגועי התאבדות, במיוחד

חובותיו. ראוי לציין שבשנה האחרונה פחתו המקרים, שבהם ניתנה הכשרה דתית למתאבדים, אולי משום שלא היה צורך בכך. מותם ופציעתם של פלשתינים רבים בעימות עם ישראל, המצוקה הכלכלית הקשה, הכתרים, הסגרים והמחסומים, הגבירו את הייאוש והתסכול, ובעיקר את השנאה היוקדת לישראל - שהעלתה את המוטיבציה להתנדב לבצע פיגועי התאבדות.

מניע חזק נוסף הדוחף את המתאבדים לבצע פיגועים הוא הרצון לנקום על מותו או פציעתו של קרוב-משפחה או חבר, או על ההתנקשויות בחייהם של פעילים וחברים לאירגון בידי ישראל.

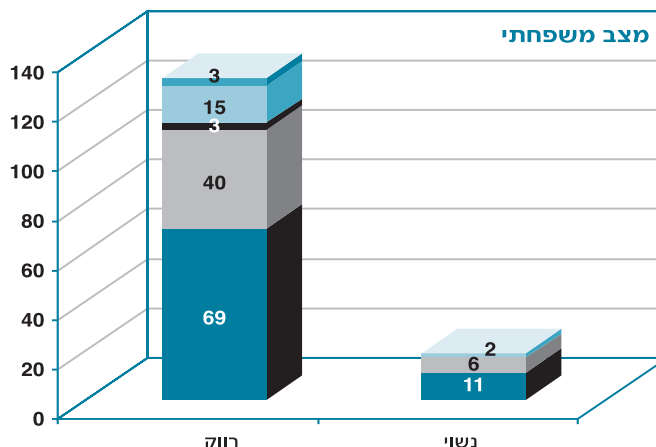
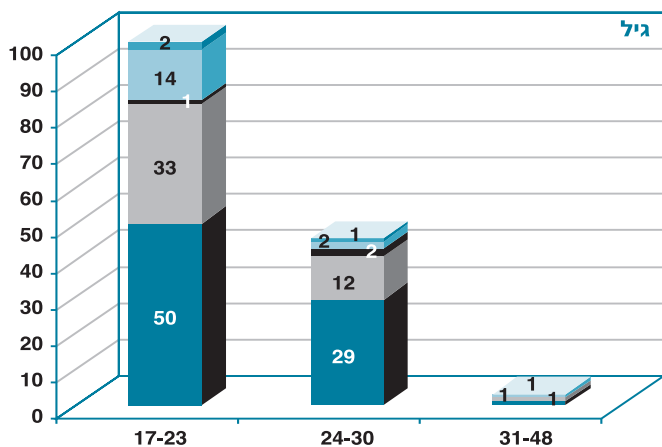
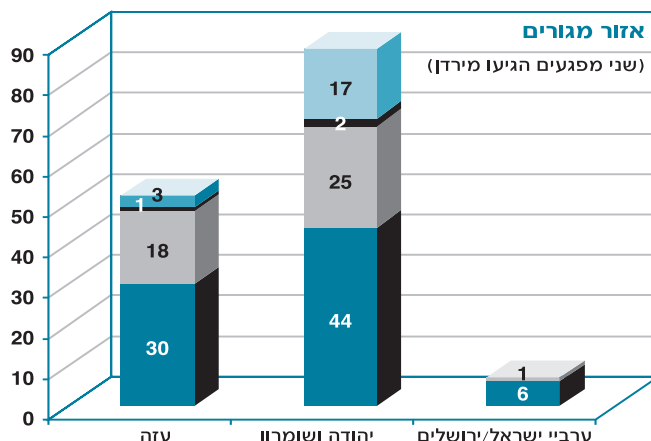
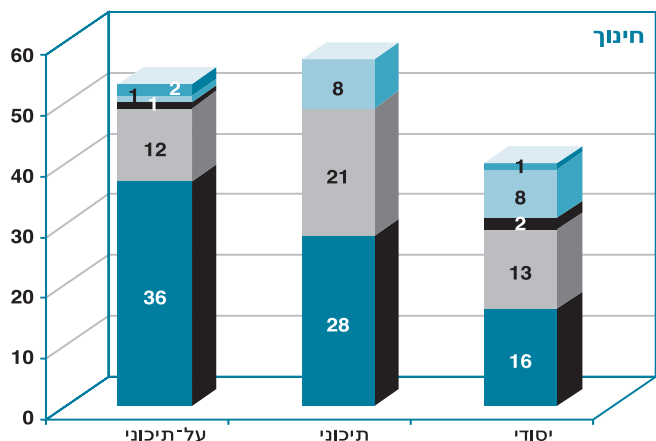
המתאבדים הפכו למיתוס בחברה הפלשתינית, וקורות חייהם ופעולת ההתאבדות שלהם הם חלק ממורשת הקרב הלאומית. תמונותיהם מתנוססות בחוצות וסיפורי גבורתם מסופרים במסגדים, ברחוב ובדיוואנים. בקרב צעירים רבים, מתעורר כך הרצון ללכת בעקבות המתאבדים ולהוסיף אבדות בקרב הישראלים.

פיגועי ההתאבדות זוכים לתמיכה ולאדהה רבה בחברה הפלשתינית ונתפסים כאמצעי לגיטימי ומכובד. סקרי דעת קהל מצביעים באחרונה על תמיכה של קרוב ל-90% בפיגועי התאבדות. מעבר לכך, לראשונה מאז כינון הרשות הפלשתינית אין היא מונעת או מפריעה לביצוע פיגועי ההתאבדות. נהפוך הוא, גורמים בתוך הרשות אף מעודדים אותם. במידה לא מבוטלת, פיגועי ההתאבדות הם בבחינת פורקן לתסכול ולמתחים הרבים שבהם נתונים הפלשתינים.

בנוסף לכך, העלייה הדרמטית במספר פיגועי ההתאבדות בשנה האחרונה נובעת

פרופיל המתאבד

על-פי אזור מגורים, מצב משפחתי, חינוך וגיל

■ פתח
 ■ חמאס
 ■ ג'יהאד אסלאמי
 ■ החזית העממית לשחרור פלסטין
 ■ התנגדות עממית

שיוך ארגוני של המתאבדים

1.4.2002 – 29.9.2000

44	חמאס
21	ג'יהאד אסלאמי
3	החזית העממית לשחרור פלסטין
18	פתח
3	התנגדות עממית
6	תכנון משותף של כמה ארגונים

149 פיגועי התאבדות בוצעו בין אפריל 1993 לאפריל 2002.

פרופיל המתאבד

סיכום הנתונים בהקשרם הרחב

גיל המתאבדים

בולט גילם הצעיר של רוב המתאבדים. כשני שלישים (100) היו בני 17–23, כשליש (46) נמנו עם קבוצת הגיל 24–30. רק שלושה היו בני 31–48. תנועת החמאס מקפידה לשגר מתאבדים בוגרים יותר, בהנחה שיפעילו שיקול דעת מבצעי ואידיאולוגי טוב יותר ובכך יתרמו להצלחת המבצע. הג'יהאד האיסלאמי נוהג לשגר גם קטינים בני 17–16 לפעולות התאבדות.

מצב משפחתי

רוב מכריע של המתאבדים (130) היו רווקים. מאפיין זה נשמר מאז החל עידן טרור המתאבדים. רק 19 מהמתאבדים היו נשואים. בהקשר הזה ראוי לציין שקיימת התנגדות בציבור הפלשתיני ובקרב משפחות המתאבדים לשגר אנשים נשואים אל מותם.

השכלה

חלקם של בעלי ההשכלה בולט בקרב המתאבדים בעיקר בתקופת אינתיפאדת אל-אקצה. 53 מ-149 היו בעלי השכלה גבוהה. 56 היו בעלי השכלה תיכונית ו-40 היו בעלי השכלה יסודית, או חסרי השכלה. ההשכלה הגבוהה של המתאבדים קשורה גם לעובדה שרבים מהם, בעיקר אנשי החמאס, גויסו באוניברסיטת א-נג'אח בשכם, הנשלטת על ידי "הגוש האיסלאמי", ובאוניברסיטה האיסלאמית בעזה.

מגורים

מוצאם של רוב המתאבדים (88) מיהודה ושומרון. רוב מתאבדי הג'יהאד האיסלאמי באו מג'נין. 52 מתאבדים התגוררו ברצועת עזה, שבעה היו תושבי ירושלים ו"הקו הירוק" ושניים באו מירדן.

416 ישראלים נהרגו (עד ה־7 באפריל 2002) באינתיפאדה השנייה. 151 מתוכם נהרגו בפיגועי התאבדות ועוד כ־1400 נפצעו.

יריביהם. בשל כך, בעיקר, לא נמצא עד היום אף לא כהן דת מוסלמי אחד בגדה המערבית וברצועת עזה שיגנה בפומבי את טרור המתאבדים. הנהגת החמאס ומנהיגה, השייח' יאסין, סבורים כי פיגועי ההתאבדות יביאו בסופו של דבר לחורבנה של מדינת ישראל. ולמרות כל האמור לעיל, גם סוג זה של טרור איננו קלף מנצח ואיננו נשק של הכרעה. ניתן לצמצם את תופעת המתאבדים על ידי הרחבה נוספת של פעולות המודיעין ועל ידי הקמת חיץ ביטחוני ברור ויעיל בינינו לבין בסיסי הטרור.

זאת ועוד, טרור המתאבדים איננו מהווה סכנה קיומית לישראל, כפי שלא היווה איום קיומי במדינות אחרות שם הופעל. אבל, טרור המתאבדים מהווה איום אסטרטגי לישראל בשל יכולתו להשפיע על תהליך קבלת ההחלטות של ממשלות בישראל, להפסיק תהליך שלום, לשבש את אורח החיים של החברה בישראל ולפגוע בכלכלה הישראלית. טרור המתאבדים מופעל במסגרת התפישה האיסלאמית הפונדמנטליסטית שלפיה המאבק בין האיסלאם לבין היהדות הוא מאבק נצחי, שיסתיים רק כאשר המוסלמים יביסו את

בטרור ללא חיץ ביטחוני ברור בינינו לבין בסיסי הטרור. בנייתו הכרחית – ויפה שעה אחת קודם.

סיכום

טרור המתאבדים הוא תופעה קשה: הוא גורם לאבידות כבדות, מעורר פחד וחרדה בציבור ומשבש את החיים במדינה. קשה מאוד למנוע אותו ולסכלו. עם זאת, טרור המתאבדים, כמו סוגי טרור אחרים, אינו משנה באופן דרמטי את יחסי הכוחות בין אירגוני הטרור לבין ישראל.

עדכן אסטרטגי

עדכן אסטרטגי יוצא לאור על-ידי מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת תל אביב, רמת אביב, תל אביב 69978.
עדכן אסטרטגי מתפרסם בעברית ובאנגלית ותוכנו המלא מוצג באתר האינטרנט של המרכז.

כתובת האתר: <http://www.tau.ac.il/jcss/>